

Logoraško groblje Krndija

Vladimir Geiger

Hrvatski institut za povijest, Zagreb

Od kolovoza 1945. do svibnja 1946. selo Krndija jedan je od najvećih logora u Hrvatskoj i Jugoslaviji za njemačko stanovništvo. Procjenjuje se da je kroz logor Krndiju prošlo oko 3.500 do 4.000 logoraša, te da ih je oko 500 do 1.500 u logoru izgubilo život. U logoru Krndiji, prema dostupnim poimeničnim pokazateljima, stradalo je 338 osoba. Logoraše su pokopali na mjesnom groblju, mnoge i bez nadgrobnih oznaka ili natpisa. Prve logoraške grobne oznake, drveni križevi, većinom su tijekom vremena propali ili su uništeni, potpuno ili djelomice, ili su pak natpisi na njima, urezani ili pisani, nestali ili nečitki. Kod starijih, neobnavljenih, kamenih, betonskih i metalnih nadgrobnih spomenika (oznaka), natpisi su ponegdje sasvim, djelomice ili teško čitljivi. Logorski dio groblja potpuno je bio zapušten i neobilježen i zarastao u šikaru i travu. Prvo uređivanje logorskoga dijela groblja u Krndiji bilo je 1997. i 1998. za prigodu komemoracije i otkrivanja spomen-obilježja (spomenika) stradalima (žrtvama logora). Do naših dana sačuvano je pedesetak obilježenih logoraških grobova (pojedinačnih ili skupnih), od toga 35 grobova ima sačuvan nadgrobni natpis s imenom/imenima 39 logoraša.

Za sudbinu hrvatskih Nijemaca paradigmatičko je selo Krndija u Slavoniji, 4 km sjeverozapadno od Punitovaca u Đakovštini. Nekada pretežno njemačko naselje, koje se od nastanka u 1882./83. brzo širilo, nestalo je "preko noći". Naime stanovništvo je iselilo/izbjeglo potkraj listopada 1944., a jugoslavenska komunistička vlast je Krndiju nakon Drugoga svjetskog rata, tijekom 1945. i 1946. pretvorila u logor za preostale Nijemce u zavičaju.

*

Od kolovoza 1945. do svibnja 1946. napušteno njemačko selo Krndija kraj Đakova jedan je od najvećih logora u Hrvatskoj i Jugoslaviji za preostalo njemačko stanovništvo (pretežno starije osobe, Žene i djecu) jednog dijela Slavonije i Srijema (Đakovo, Vinkovci, Slavonski Brod, Županja, Slatina, Virovitica, Požega, Vukovar...), središnje Hrvatske (Zagreb, Novska, Kutina, Garešnica, Daruvar, Bjelovar, Sisak, Kostajnica...) i bosanske Posavine (Bosanski Brod, Bjeljina, Brčko, Prnjavor...). Na tešku sudbinu logoraša utjecali su, osim nepovoljnih uvjeta smještaja, izrazito slaba prehrana, nedovoljna higijena, pomanjkanje lijekova i liječničke pomoći, razne bolesti, te naporni radovi na koje zatočenici nisu bili navikli. Umiralo se većinom od bolesti, napose tifusa, gladi, iznemoglosti i hladnoće. Od zime 1945./46., napose od siječnja 1946., počinje harati epidemija pjegavog tifusa i ubrzo poprima zastrašujuće razmjere.¹ Potkraj ožujka ili početkom travnja 1946., nakon poduzetih potrebnih mjera, tifus je uklonjen. Ubijanja i smaknuća osim nekoliko slučajeva, koji su nedvojbeni, u logoru Krndiji nije bilo. Logoraše su pokapali na mjesnom groblju, mnoge i bez nadgrobnih oznaka ili natpisa. Procjenjuje se da je kroz logor Krndiju 1945./46. prošlo oko 3.500 do 4.000 logoraša, te da ih je oko 500 do 1.500 u logoru izgubilo Život.²

*

U historiografiji, povijesnoj publicistici, memoarskoj literaturi i svjedočanstvima/iskazima logoraša, vrlo su različiti navodi, tvrdnje, procjene i poimenični pokazatelji o logoru Krndiji 1945./46., napose o djelovanju i uvjetima u logoru Krndiji, kao i broju logoraša i broju stradalih.

U logoru Krndiji 1945./46., prema mnogobrojnim i različitim izvorima, poimeničnim pokazateljima, stradalo je 338 osoba, od toga 152 muškarca i 183 Žene, a za tri stradale osobe spol nije poznat.³

Starosna dob poznata je za 204 osobe stradale u logoru Krndiji 1945./46. Prema tim pokazateljima, u logoru Krndiji je stradalo: 19 djece i mladih (10 Ženskih i 9 muških) (do 14 godina Života). Od toga je među stradalima troje

1 Usp. Vladimir Geiger, Epidemija tifusa u logorima za folksdojčere u Slavoniji 1945./46. i posljedice, Časopis za suvremenu povijest, god. 39, br. 2, Zagreb, 2007. (u tisku).

2 Usp. Verbrechen an den Deutschen in Jugoslawien 1944-1948. Die Station eines Völkermords, München, 1998., str. 219. - 223.; Genocide of the Ethnic Germans in Yugoslavia 1944 - 1948, München, 2003., str. 124. - 126.; Genocid nad nemačkom manjinom u Jugoslaviji 1944 - 1948, Beograd, 2004., str. 157. - 159.; Vladimir Geiger, Logori za folksdojčere u Hrvatskoj nakon Drugoga svjetskog rata 1945. - 1947., Časopis za suvremenu povijest, god. 38, br. 3, Zagreb, 2006., str. 1095. - 1096. I tamo navedeni izvori i literatura.

3 Usp. Vladimir Geiger, Logor Krndija 1945. - 1946., Zagreb - Slavonski Brod, 2007., str. 415. - 432. (prilog: Popis utvrđenih Žtava u logoru Krndiji 1945./46.) (u tisku).

dojenčadi (2 Ženskih, 1 muško) (do 1. godine Života), od kojih je jedno dojenče u logoru i rođeno. Zatim je među stradalima 10 djece (4 dječaka: dvojica od 2 godine, jedan od 3 godine i jedan od 5 godina, i 6 djevojčica: tri od 1 godinu, dvije od 4 godine i jedna od 6 godina) predškolske dobi (do 6 godina Života). Slijede najzastupljenije u logoru stradale skupine, 116 osoba (67 Žena, 49 muškarca) radne dobi (15 do 64 godine Života), od toga 36 Žena plodne dobi (15 do 49 godina Života), te 71 osoba (31 Žena, 40 muškraca) starije dobi (stariji od 65 godina).

Među starijima osobama stradalim u logoru, zastupljena su godišta: 1859. (1 Žena), 1860. (1 Žena, 2 muškarca), 1861. (1 muškarac), 1863. (1 Žena, 2 muškarca), 1865. (3 Žene, 2 muškarca), 1866. (1 muškarac), 1867. (2 Žene, 1 muškarac), 1868. (2 muškarca), 1869. (2 Žene, 2 muškarca), 1870. (1 Žena, 3 muškarca), 1871. (4 Žene, 1 muškarac), 1872. (5 Žena, 1 muškarac), 1873. (1 Žena, 3 muškarca), 1874. (1 Žena, 2 muškarca), 1875. (4 muškarca), 1876. (4 Žene, 3 muškarca), 1877. (1 Žena, 3 muškarca), 1878. (2 muškarca), 1879. (3 Žene, 2 muškarca), 1880. (1 Žena, 3 muškarca).

Za 111 osoba stradalih u logoru Krndiji vrijeme smrti nije poznato, 118 osoba stradalo je od osnutka logora u kolovozu 1945. do kraja 1945., a 109 osoba stradalo je tijekom 1946. do ukidanja logora u svibnju 1946. Za 119 osoba stradalih u logoru Krndiji poznato je točno (ili približno točno) vrijeme smrti. Prema tim pokazateljima umrlo je 1945., u kolovozu 13 osoba, u rujnu 35 osoba, u listopadu 19 osoba, u prosincu 7 osoba, te 1946., u siječnju 11 osoba, u veljači 21 osoba, u ožujku 9 osoba, u travnju 2 osobe, u svibnju 1 osoba, i od posljedica logora u srpnju 1 osoba.

Prema mjestu prebivanja, Žrtve logora Krndije pretežno su iz Slavonije i Srijema, ali i iz ostalih dijelova Hrvatske, ponajprije iz središnje i zapadne Hrvatske, iz Baranje, te iz bosanske Posavine i Bačke, dok za 29 osoba zavičajno mjesto nije poznato.

Utvrđene Žrtve logora Krndije su iz Đakova (24), Vinkovaca (22), Ciglenika kraj Požege (20), Mrzovića kraj Đakova (18), Jarmine kraj Vinkovaca (16), Drenovaca kraj Županje (14), Vinkovačkoga Novog Sela kraj Vinkovaca (13), Tomašanaca kraj Đakova (12), Mlinske kraj Garešnice (11), Cerića kraj Vinkovaca (10), Hrastovca kraj Daruvara (9), Gorjana kraj Đakova (8), Požege (8), Ilača kraj Tovarnika (7), Drenja kraj Đakova (6), Vučevaca kraj Đakova (6), Rajevog Sela kraj Županje (5), Brestače kraj Novske (4), Osijeka (4), Semeljaca kraj Đakova (4), Velike Kopanice kraj Đakova (4), Antunovca kraj Pakraca (3), Bastaja kraj Daruvara (3), Satnice Đakovačke kraj Đakova (3), Kešinaca kraj Đakova (3), Privlake kraj Vinkovaca (3), Tominovca kraj Požege (3), Treštanovaca kraj Požege (3), Viškovaca kraj Đakova (3), Vukovara (2), Bjeljine (2), Brčkog (2), Đurđanaca kraj Đakova (2), Gunje kraj Županje (2), Krndije kraj

Đakova (2), Podgajaca kraj Županje (2), Retkovaca kraj Vinkovaca (2), Slatine (2), Slavanskog Brod (2), Sokolovca kraj Daruvara (2), Stanišića kraj Sombora (2), Vrbanje kraj Županje (2), Vrbice kraj Đakova (2), Županje (2), Bjelovara (1), Bošnjaka kraj Županje (1), Budainke kraj Slavanskog Broda (1), Budrovaca kraj Đakova (1), Cerne kraj Županje (1), Daruvara (1), Forkuševaca kraj Đakova (1), Ivankova kraj Vinkovaca (1), Kakinca kraj Bjelovara (1), Kravica kraj Osijeka (1), Kruševlja kraj Sombora (1), Nove Pazove (1), Piljenica kraj Novske (1), Popovca kraj Batine (1), Potnjana kraj Đakova (1), Pridvorja kraj Đakova (1), Račinovaca kraj Županje (1), Resnika kraj Požege (1), Ridice kraj Sombora (1), Siska (1), Slavanskog Šamca (1), Soljana kraj Županje (1), Starih Mikanovaca kraj Vinkovaca (1), Sušaka (1), Šibovske kraj Prnjavora (1), Špišić Bukovice kraj Virovitice (1), Štitara kraj Županje (1), Velimirovca kraj Našica (1), Virovitice (1) i Zagreba (1).

Sl. 1 Logorski dio seoskog groblja u Krndiji

Na logorskom dijelu seoskoga groblja u Krndiji ostalo je do naših dana sačuvano pedesetak obilježenih logoraških grobova (pojedinačnih ili skupnih), od toga 35 grobova ima sačuvan nadgrobni natpis s imenom/imenima 39 logoraša. Prve logoraške grobne oznake, drveni križevi, većinom su tijekom vremena propali ili su uništeni, potpuno ili djelomice, ili su pak natpisi na njima,

urezani ili pisani, nestali ili nečitki, a samo manji dio je čitljiv i prepoznatljiv. Tek je poneki od drvenih križeva potpuno sačuvan. Kod starijih, neobnavljanih, kamenih, betonskih i metalnih nadgrobnih spomenika (oznaka), natpisi su također ponegdje sasvim, djelomice ili teško čitljivi.⁴ Naime, groblje u Krndiji godinama je neodržavano, ali i djelomice uništavano. Logorski dio groblja potpuno je bio zapušten i neobilježben s tek pokojim nadgrobnim znakom zaraslim u šikaru i travu. Takvo je stanje na logorskom groblju u Krndiji bilo vidljivo do devedesetih godina 20. stoljeća.⁵ U vrijeme prvog uređivanja logorskoga dijela groblja u Krndiji tijekom 1997. i 1998. za prigodu komemoracije i otkrivanja spomen-obilježja (spomenika) stradalima (žrtvama logora), pojedini drveni križevi bili su već znatno propali, istrunuli, a natpisi na njima nečitki.

Pojedine grobne oznake na logorskom groblju u Krndiji ne obilježavaju uvijek i točno mjesto gdje je neka osoba i pokopana. Slikovit je primjer groba (nadgrobne oznake) Ljudevita Griesbacha, jednog od najistaknutijih fotografa u razdoblju hrvatske moderne.⁶ Prema iskazu/svjedočenju Ljudevitova sina, Đure Griesbacha⁷, sredinom svibnja 1945. Ljudevit Griesbach je zbog njemačkoga podrijetla, kao i mnogi Zagrepčani tada, najprije odveden u zatvor u Savskoj u Zagrebu, zatim u logor Prečko. Slijedi upućivanje u logor Krndiju, gdje je umro od tifusa 11. veljače 1946. Pokopan je poput drugih stradalih osoba na logorskom dijelu groblja u Krndiji, najvjerojatnije u jednu od skupnih grobnica, s drugim

4 Vladimir Geiger, *Struktura stradalih u logoru Krndija 1945. - 1946.*, *Godišnjak Njemačke narodnosne zajednice/VDG Jahrbuch 2004*, Osijek, 2004., str. 249. Utvrđivanje postojećeg stanja, popis i snimanje označenih logoraških grobova na groblju u Krndiji, obavili su 8. i 9. kolovoza 2003. Vladimir Geiger (Zagreb), Pero Šola i Zvonko Zim (Đakovo).

5 Usp. Predrag Lucić, *Kako su nestajali jugoslavenski folksdojčeri*, *Nedjeljna Dalmacija*, Split, 3. prosinca 1989., str. 20. - 21.; Drinko Baličević, *Tajna sela Krndija* (video zapis iz istočne Slavonije), *International Scientific Symposium "3th memorial meeting prof. dr. Ljudevit Jurak" 20-21 November 1992*, Zagreb.

6 Ljudevit Griesbach (Srijemska Mitrovica, 1890. - logor Krndija, 1946.), jedan od najistaknutijih hrvatskih fotografa. U fotografskom opusu Lj. Griesbacha mnogobrojna su zapažena i kvalitetna djela. Bio je zapažen i hvaljen napose po fotografijama krajolika. U fotografiji je težio čistim modernim oblicim, jakim kontrastima i skladnoj kompoziciji. Prema sudu povjesničara umjetnosti, bio je više zaokupljen oblicima nego sadržajem. Suvlasnik je zagrebačke tvrtke "Griesbach i Knaus". Unatoč tomu što spada među velikane hrvatske fotografije, izvan stručnih povjesničarsko-umjetničkih krugova i poznavalaca povijesti hrvatske fotografije, Lj. Griesbach je u razdoblju komunističkog sustava bio prešućivan i marginaliziran. Usp. Branka Hlevnjak, *Moderna fotografija Ljudevita Griesbacha (1914 - 1945)*, *Peristil*, 37, Zagreb, 1994., str. 159. - 168.; Branka Hlevnjak, *Ljudevit Griesbach - fotograf moderne*, Zagreb, 1997.; Branka Hlevnjak, *Ljudevit Griesbach fotograf ugođaja*, *Matica*, *Časopis Hrvatske matice iseljenika*, br. 4, Zagreb, 1998., str. 28. - 30.; V. Fo. [Višnja Flego], *Griesbach, Ljudevit*, *Hrvatski biografski leksikon*, 5 Gn - H, Zagreb, 2001., str. 199. - 200.

7 N. Godrijan Videc, *Kako je Zagrepčanima poslije rata otimana imovina. Odnijeli zlato, kuću, zemlju...*, *Večernji list*, Zagreb, 25. lipnja 1990., str. 7.; N. Godrijan Videc, *Kako je Zagrepčanima poslije rata otimana imovina. Odnijeli zlato, kuću, zemlju.../Wie den zagrebern nach dem Krieg ihre Vermögen geraubt wurden. Weggenommen...* *Gold, Haus, Feld...*, *Njemačka riječ/Deutsches Wort*, br./Nr. 9-10, Zagreb, 1994., str. 23./24., te usmeni iskaz Đure Griesbacha, Zagreb, u lipnju 1990. Vladimiru Geigeru.

logorašima tada umrlima, bez ikakvih nadgrobnih oznaka. O smrti Ljudevita Griesbacha obitelj je uskoro bila pismeno izviještena uobičajenom potvrdom od Komande logora u Krndiji, te je tako i saznala nadnevak Ljudevitove smrti. Obitelj Griesbach je tek kasnije, nedugo poslije raspuštanja logora u Krndiji, prigodom obilaska mjesta Ljudevitove smrti, na logorskom dijelu groblja u Krndiji, neznajući gdje je točno pokopan, postavila drveni križ s urezanim natpisom - *Ljudevit Griesbach, rođ. 1890, umro 1946.*⁸

Zanimljivo je, a i važno navesti, da jedno ime navedeno na nadgrobnjoj oznaci na logoraškom dijelu groblja u Krndiji, nije Žrtva logora u Krndiji. Naime, Juli(j)a Schwendemann rođ. Becherer (1888.) iz Slavenskog Broda, upisana na nadgrobnom križu uz supruga Franju (Franza) Schwendemanna (1875.), koji je umro u logoru u Krndiji 22. rujna 1945. (čiju smrt u logoru Krndiji potvrđuje i Matica umrlih Župe/općine Punitovci⁹), iako logorašica u Krndiji 1945./46., umrla je u logoru Knićanin (Rudolfsgnad) u Banatu 1947. (kako to i navodi poimenski popis u "Leidensweg der Deutschen im kommunistischen Jugoslawien"¹⁰), gdje je nakon ukidanja logora Krndija bila prebačena s mnogobrojnim drugim logorašima. Na nadgrobnom križu (novije izvedbe) na groblju u Krndiji (lijevo polje), upisano je - *Franjo i Julija / Schwendemann / Slav. Brod*, iako su, očito je, njihova djeca i rodbina znali za njihovu sudbinu i pravo mjesto smrti.¹¹ To je ujedno i potvrda, a i upozorenje, da naizgled neupitni i sigurni podaci mogu biti netočni.¹²

Općina Punitovci, pod koju potpada Krndija, pokrenula je u travnju 1995. inicijativu o obnovi crkve Našašća Svetog Križa u Krndiji, groblja i postavljanja

8 Vladimir Geiger, Nad grobom Ljudevita Griesbacha (Srijemska Mitrovica, 20. V. 1890. – logor Krndija, 11. II. 1946.), Slavonski narodni kalendar 2002., Slavonski Brod, 2001., str. 47. - 48.

9 Usp. Ured državne uprave u Osječko-baranjskoj Županiji, Matični ured Đakovo, Matica umrlih Župe/općine Punitovci, 1929. - 1948. [Logor Krndija 1945./1946.].

10 Leidensweg der Deutschen im kommunistischen Jugoslawien, Band IV, Menschenverluste - Namen und Zahlen zu Verbrechen an den Deutschen durch das Tito-Regime in der Zeit von 1944 - 1948, München - Sindelfingen, 1994., str. 910.

11 Stribor Uzelac Schwendemann, Glavni gradski trg Slavenskog Broda: jučer, danas, sutra, Posavska Hrvatska, Slavonski Brod, 4. prosinca 1998., str. 4. - 5.; Stribor Uzelac Schwendemann, Glavni gradski trg u Slavenskom Brodu, Slavonski Brod, 2005., str. 119., 138.; Stribor Uzelac Schwendemann, Zavičajnici. Malo spominjani, prešućivani i zaboravljeni. Dragutin Schwendemann, Slavonski Brod, 2005., str. 19.

12 V. Geiger, Struktura stradalih u logoru Krndija 1945. - 1946., str. 249. - 250.

spomen-obilježja (spomenika) Źrtvama logora u Krndiji.¹³ U Krndiji je, napokon, 1. studenoga 1997. odrŹana komemoracija Źrtvama logora.¹⁴

Sl. 2 Spomen-obilježje u Krndiji

Konačno, zauzimanjem Poglavarstva općine Punitovci, Njemačke narodnosne zajednice Zemaljske udruge Podunavskih Švaba u Hrvatskoj (Volksdeutsche Gemeinschaft Landsmannschaft der Donauschwaben in

13 Dopis (klasa: 350-01/95-01/01, ur. broj: 2121/05-02-03-95-1) koji je uputio 24. travnja 1995. pročelnik Općine Punitovci Nikola Milanović Veleposlanstvu Savezne Republike Njemačke, Odjelu za kulturu, Zagreb, n/r g. Karsten Geier (preslika kod mene). Usp. M.[athias] Stolz, Erinnerungen an Krndija-Kerndia. Die Geschichte unserer Kirche – Bau und Weihe, Heimatbrief der Heimatortsgemeinschaft (HOG) Krndija/Kerndia, Jg. 17, Nr. 27, Graz, März 2002., str. [2.]; Matthias Stolz, Erinnerungen an Krndija - Kerndia. Der Eiederaufbau unserer Kirche, Heimatbrief der Heimatortsgemeinschaft (HOG) Krndija/Kerndia, Jg. 17, Nr. 28, Graz, November 2002., str. [1. - 2.].

14 G. P., Komemoracija Źrtvama logora u Krndiji, Većernji list, Zagreb, 28. listopada 1997.; Mile Ljubičić, Komemoracija Źrtvama logora u Krndiji, Vjesnik, Zagreb, 3. studenoga 1997., str. 6.; S.[uzana] Źupan, Prvi put u Krndiji, gdje je nakon II. svjetskog rata postojao logor za pripadnike njemačke nacionalne manjine. Komemoracija za Źrtve logora i progona, Glas Slavonije, Osijek, 30. listopada 1997., str. 15.; Suzana Źupan, Źrtve opominju na neponavljanje mrŹnje, Glas Slavonije, Osijek, 3. studenoga 1997., str. 16.; S.[uzana] Źupan, Priča s jedne komemoracije: Krndija, selo čije je njemačko stanovništvo nakon II. svjetskog rata bilo Źrtva tamošnjeg logora, progona i protjerivanja bivšeg političkog režima. Źrtveni janjci zablude jednog režima i vremena, Glas Slavonije, Osijek, 6. studenoga 1997., str. 16. - 17.; V.[esna] Kaselj, Podunavske Švabe na krndijaškom groblju, Đakovački glasnik, Đakovo, 6. studenoga 1997., str. 12.; Elisabeth Flassak, Donauschwäbischer Singkreis am Massengrab in Krndija zu Allerheiligen, am 1.11.1997., Das Donautal Magazin, Sersheim, 15. Dezember 2002., str. 33. - 34.; Elisabeth Flassak, Donauschwäbischer Singkreis mit dem Bundesvorsitzenden Jakob Dinges am Massengrab in Krndija/Kroatien, Mitteilungen für die Donauschwaben in der Bundesrepublik Deutschland, Eggenstein - Leopoldshafen, 15. Dezember 1997., str. 2. - 3.; Was der Bundesvorsitzende Jakob Dinges bei der Gedenkfeier am Massengrab in Krndija sagte:, Mitteilungen für die Donauschwaben in der Bundesrepublik Deutschland, Eggenstein - Leopoldshafen, 15. Januar 1998., str. 2. List Nijemaca i Austrijanaca u Republici Hrvatskoj Deutsches Wort/Njemačka riječ, Nr./br. 25, Osijek, 1997., većim je dijelom posvećen komemoraciji u Krndiji.

Kroatien), Domovinske mjesne zajednice (Heimatortsgemeinschaft) Krndija/Kerndia i Zemaljskog saveza Podunavskih Švaba (Landsmannschaft der Donauschwaben) u Krndiji je na logorskom dijelu groblja podignuto spomen-obilježje (spomenik) stradalim/žrtvama logora Krndija 1945./46. Spomen-obilježje svečano je otkriveno 7. listopada 1999., s natpisom na hrvatskom i njemačkom jeziku - *U počast i spomen Podunavskim Nijemcima žrtvama zatočeničkog logora Krndija 1945/1946 / In ehrendem Gedenken der donauschwäbischen Opfer im Vernichtungslager Kerndia 1945/1946.*¹⁵

*

Od vremena podizanja spomen-obilježja (spomenika) stradalim/žrtvama logora Krndija 1945./46., logoraško groblje u Krndiji održavaju dragovoljnim radom članovi Njemačke narodnosne zajednice Zemaljske udruge Podunavskih Švaba u Hrvatskoj Ogranak Đakovo.

Sačuvani i obilježeni logoraški grobovi (s nadgrobnim natpisima) na logorskom dijelu seoskoga groblja u Krndiji

15 Johann Wack, U Krndiji se ipak kreće. Odobreno podizanje spomen-obilježja/In Kerndia/Krndija tut sich was. Errichtung einer Gedenkstätte genehmigt, Deutsches Wort/Njemačka riječ, Nr./br. 31, Osijek, 1999., str. 15. - 16./16. - 17.; Matthias Stolz, Radostan razvoj u Hrvatskoj. Krndija u središtu promatranja/Erfreulichen entwicklung in Kroatien. Krndija-Kerndia im Mittelpunkt der betrachtungen, Deutsches Wort/Njemačka riječ, Nr./br. 31, Osijek, 1999., str. 18. - 19./19.; Ukratko iz općine Punitovci. Pripreme za otkrivanje spomenika žrtvama logora u Krndiji, Đakovački glasnik, Đakovo, 23. rujna 1999., str. 8.; S.[uzana] Župan, U Krndiji otkriveno spomen obilježje Podunavskim Švabama – žrtvama zatočeničkog logora koji je djelovao od 1945. do 1946. godine. Sjećanja na njemačke mučenike i logoraše, Glas Slavonije, Osijek, 8. listopada 1999., str. 10.; M.[ile] Lj.[ubičić], Spomenik podunavskim Švabama žrtvama komunističkog logora, Vjesnik, Zagreb, 8. listopada 1999., str. 6.; V.[esna] K.[aselj], Spomen na sve nedužne žrtve, Večernji list, Zagreb, 8. listopada 1999., str. 9.; E.[merik] P.[iš], Spomen-obilježje za stradale Podunavske Nijemce, Jutarnji list, Zagreb, 8. listopada 1999., str. 4.; Mirko Knežević, Otkriven spomenik žrtvama logora u Krndiji, Đakovački glasnik, Đakovo, 21. listopada 1999., str. 8.; Krndija, 7. listopada Anno Domini 1999./Krndija den 7. Oktober Anno Domini 1999, Deutsches Wort/Njemačka riječ, Nr./br. 34, Osijek, 1999., str. 21. - 24.; Stefan Teppert, Einweihung des Denkmals auf den Massengräbern in Kerndia/Krndija, Mitteilungen für die Donauschwaben in der Bundesrepublik Deutschland, Eggenstein – Leopoldshafen, 15. November 1999., str. 2. - 3., 5. i 15. Dezember 1999., str. 2. - 3.; Matthias Stolz, Besuch und Enthüllung der Gedenkstätte in Krndija – Kerndia, Heimatbrief der Heimatortsgemeinschaft (HOG) Krndija – Kerndia, Jg. 14, Nr. 22, Graz, November 1999., str. [1. - 3.]; Karlek [Radoslav Karleuša], Ein großer Tag in Kerndia. Im Gedenken an die im kroatischen KZ emordeten Donauschwaben, Der Donauschwaben, Aalen, 5. Dezember 1999., str. 1. i 3.; Vladimir Geiger, Nijemci u Đakovu i Đakovštini, Zagreb, 2001., str. 182. - 183.

Sl. 3, 4, 5, 6 Sačuvani i obilježeni logoraški grobovi

Sl. 4

Sl. 5

Sl. 6

Lijevo polje:

- FRANJO I JULIJA / SCHWENDEMANN / SLAV. BROD
- OVDJE POČIVA / U MIRU BOŽJEM / STJEPAN ANTES / *17. II. 1902. / + 27. II. 1946. / SPOMENIK PODIŽU / TUŽNA SUPRUGA I DJECA
- Ovdje počiva / u miru Božjem / ANA / DISTL / *30. IX. 1894. / + 25. II. 1946. / Spomenik podiže / suprug
- STJEPAN KOHL / IZ VINKOVACA / UMRO 1946. / U 48. G. ŽVOTA / U LOGORU KRNDIJA †
- OVDJE POČIVA / U MIRU BOŽJEM / JAKOB / MARTINI / 1887. - 3. II. 1946. SPOMENIK PODIŽU / TUŽNA DJECA
- LJUDEVIT GRIESBACH / ROĐ. 1860. / UMRO 11. II. 1946.
- † OVDJE POČIVA / LEOPOLD / REIF / 1860. – 1946. / TUŽNA SUPRUGA / I DJECA
- † OVDJE POČIVA / U MIRU BOŽJEM / ANA / ANTES / 1924. – 1946. SPOMENIK PODIŽE TUŽNA OBITELJ
- REZA [nećitko]
- HEITD ANA
- POČIVALA U MIRU / † KATARINA ANGEBRANDT / *1879 +1945 / U ZAHVALNOSTI OBIT. P. ANGEBRANDT / I WIEDERMANN
- M. UTRI / 1946. †
- RUPANER VERONIKA / † 1945.
- BARBARA URICH
- ANTUN GOSSAIN / 7. II. 1869. – 22. IX. 1945. / SPOMENIK PODIŽU / DJECA / I UNUČAD
- URIH ANTUN / 1945.
- ADAM HANICH
- Familie / MÜHLBERG / NIKOLA / MIHAEL / JOSIP / PETAR
- OVDJE POČIVA / U MIRU BOŽJEM / MARIJA / MARTINI / *1878 + 9. IX. 1945 / SPOMENIK PODIŽU TUŽNA DJECA
- Margareta Wittreich / 1913. – 1946. / U spomen od Ivan Vitrajha i obitelji, Sisak, Požega

- OVDJE POČIVA / U MIRU BOŽJEM / † BAUER / FRANJO / 1889. – 1946. POKOJ VJEČNI / TUŽNA SUPRUGA I DJECA
- Ovdje počiva / † JOHAN SPREITZER / *1889. +1946. / Zahvalna djeca
- HIER RUHT / JOHAN BAKER / GEB. IN / HRASTOVAC / 1876 – 1946
- DR. FRANZ ARENS / geb. 21. 12. 1880 / ges. 3. 1. 1946
- † Josip Horvat / Ciglenik / *1890 + 1946
- OVDJE POČIVA U / MIRU BOŽJEM / ANA / WEIGAND / UMRLA 1945. GOD. / U 65. GOD. / SPOMENIK PODIŽU UNUČAD
- Ovdje počiva / u miru Božjem / Ana Hirschenberger / *18. X. 1871. + 10. I. 1946. / Spomenik podižu / tužna djeca

Desno polje:

- LIZA ŠTAMBERGER / 1946.
- BARBARA KURTZ
- KONDRAT HELFERT / 1894 / 1946
- HAJT ANA / U 1946.
- † OVDJE POČIVA / TEREZIJA / GRATZ / + 1945. u 56. g / SPOMENIK PODIŽU DJECA
- † OVDJE POČIVA LOVRO / GRATZ / + 1945. u 60. g / SPOMENIK PODIŽU DJECA
- OVDJE POČIVA / KATICA / SIEBER
- † OVDJE POČIVA / MARIJA KURTZ / *1872. + 1946. / POČIVALA U MIRU / ĐAKOVO

Concentration Camp Cemetery in Krndija

SUMMARY

From August 1946 to May 1946 the village of Krndija was one of the biggest concentration camps for German people in Croatia and in the former Yugoslavia. It is believed that about 3.500 – 4.000 camp inmates lived there in that period. 500 - 1.500 died and for 338 of them there are personal records. They were buried on the local cemetery, very often without any grave-stones or marks. The first grave marks for camp-inmates – wooden crosses turned to ruins, or were partially or completely destroyed in the course of time. The inscriptions have washed out or turned unreadable, which is particularly the case with the older marks made of stone, concrete or metal. Those parts of the graveyard where the camp inmates were buried have been completely forsaken or choked with grass and bushes. It was taken care of for the first time in 1997 and 1998 on the occasion of unveiling the monument in honour of all victims of the camp. Up to the present time some 50 graves have been preserved (individual or mass), 35 of which still have readable inscriptions with the names of inmates.

